

KMETOVOALEC.

Glasiló c. kr. kmetijske družbe vojvodstva kranjskega.

Ureduje Gustav Pirc, tajnik družbe.

Izhaja 1. in 15. vsaki mesec. — Udje c. kr. kmetijske družbe dobivajo list brezplačno, a neudje plačajo s poštnino vred 2 glid. na leto. Naročila naj se pošiljajo c. kr. kmetijski družbi, ali pa dotičnim podružnicam.

Štev. 4.

V Ljubljani, 15. aprila 1884.

Leto I.

Praktična vinogradska orodja.

Spisal R. Dočene.

Vsakemu praktičnemu kmetovalcu je do dobrega znano, da je kakovost, kakor tudi količnost dela, katerega si upa delavec pri prekopavanju in premetavanju zemlje v gotovem času izvršiti, odvisna ne le od drugih okoliščin — kakor kamnitosti sveta, jakosti delalca itd. — temveč eminentno tudi od dobrote orodja, katero on rabi. Dobrota orodja odvisna je pa zopet od dveh pogojev, namreč v prvo od prave konstrukcije ali prave osnove prave sostave orodja, in v drugo — to pa se vé da le do gotove mere — od velikosti, oziroma teže orodja samega.

No, v kmetijstvu zahteva pa ravno trtorejstvo ali vinogradarstvo največ prekopavanja in premetavanja zemlje, in to osobito pri napravi novih zasaditev, novih vinogradov. Ako se hoče namreč vinograd tako na novo zasaditi, da bodo trte dolgo in dobro, to je, plodno vspevale; prekopači se mora v to namenjeni svet čez in čez meter globoko. Vse, kar je manj, je igrača. Za tako globoko prekopavanje, katero Nemci s tujim izrazom „Rigolen“ nazivajo, pa tudi za redna vsakoletna dela po vinogradih, kakor za okopavanje, grabenčanje, pletev trt itd., treba pa je posebnega orodja. Prekopavanje za nove vinogradske zasaditve je pa drago, jako drago delo, in tistemu, kateri ga misli izvršiti dati, ne more nikakor vse eno biti, s kakim orodjem delalci delajo; to osobito po tem ne, ako se delo v lastni režiji — na dnino — in ne v akordu vrši. Pa tudi vsakoletno obdelovanje vinogradskega sveta je prilično drago delo, in tudi ono zahteva, da se ga v gotovem času zadosti in dobro opravi, pred vsem pa pravega orodja.

Pripoznavati zamorem, da so mi orodja, kakoršna se po avstrijskih trtorejskih deželah, bodi-si za nove zasaditve, bodi-si za opravljanje vsakoletnih vinogradskih del v rabi, baš do dobrega znana, toda na tako praktično orodje, kakor se v vipavski dolini in na sosednjem Primorskem nahaja, nisem nikjer našel. Da, v nekaterih vinogradskih deželah, pred vsem pa na Dolenjskem, potem pa skoro ne manj na Štajarskem, Hrvaškem itd. opazoval sem vinogradska orodja, katera za opravljanje vsakoletnih vinogradskih del, posebno pa še za globoko prekopavanje sveta v namen novih zasaditev vinogradov nikakor do dobrega uslužljiva niso, katera uže skoro — v primeri k delu, za

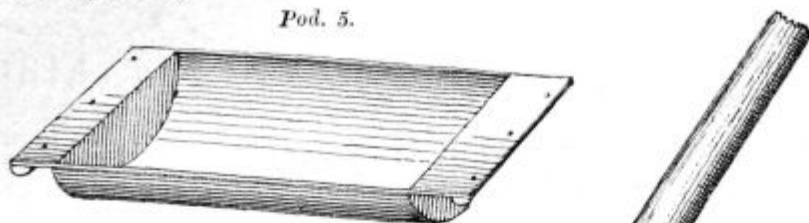
katero imajo služiti — na igrače mejé. To pa zato, ker niso prave konstrukcije, prave oblike, posebno pa še tudi za to, ker niso k delu, za katero imajo služiti, in tudi ne k sili, katero lahko delalec razvija, v nikaki pravi primeri, pravi teži. Na Dolenjskem, Štajarskem, Hrvaškem vidi se lahko za nove zasaditve vinogradov namenjeni svet z ravno tistim orodjem prekopavati, s katerim se trte vsako leto okopujejo, k večem da se mu lohak krampiček pridruži. To pa le tam, kjer je svet le nekoliko kamnit, kajti sila kamnitega se ali niti ne prekopuje, ali pa le tako, da se kamenju izogiblje. V istih deželah je pa tudi slučajno, da se vsakoletna vinogradska zemeljna dela z ravno istim orodjem opravljajo, s katerim se krompir sadi ali pleve, osiplje itd. In vendar kak velikanski razloček je, ali bi vsaj moral biti med saditvijo in pletvijo krompirja in pa grabenčanjem trt, okopavanjem trt itd.? Namenu dela, nezadostljivo orodje imeti more pa le to posledico, da se delo znabiti sicer res da še hitro, toda slabo opravlja, in to v tem večo škodo gospodarju, čim porednejši je svet, in čim dražji so delalci.

Vipavec je v položaju najtežji soldanasti (laporasti) vinogradski svet razdelovati in obdelovati, kateri je vrh tega še prav na gosto s kamenjem prevlečen. Vsled tega je on primoran, se le dobro konstruiranega in prilično težkega orodja posluževati. In taka so njegova orodja, zato je pa tudi delo, katero ž njimi opravlja, izdatno po času, ne manj pa tudi temeljito po kakovosti. Na Dolenjskem in Štajarskem našel sem nasprotno le tako zvano „rovnico“ in „matiko“ po vinogradih v rabi in še to tako nerodno v obliki, posebno nasadu, in tako lahko, da se pač skora odrastlemu, količkaj junaškemu delalcu čisto nič ne pristoja. Res, da ni tam tako hud svet, kakor v Vipavi, pa pri vsem tem zahteva vinogradarstvo vendar le drugačno boljši orodje, kajti drugači tudi delo pravo biti ne more in v resnici tudi nikakor ni. Oporekati se mi utegne, da na Dolenjskem tudi ženske vinogradske dela opravljajo, in da mora zaradi njih orodje bolj lahko biti. No, na to se ne more družega reči, kakor — žalibog! da je temu tako.

Prvi pogoj napredku dolenjskega, štajarskega itd. vinogradarstva je temeljitejše obdelovanje zemlje, osobito globoko prekopavanje pri zasaditvi novih vinogradov. V to dosego treba je boljšega orodja, treba vipavskega vinogradskega orodja vpeljati, katero je na drugi strani pojasnjeno.

Najpoglavitejše vipavsko orodje za prekopavanje sveta v namen zasaditve novega vinograda je pač „pik“ *pod. 1.* To orodje ima na eni strani trn a) za lom kamenja ali trdega lapora (soldane) opoke, na drugi strani pa za kopanje namenjeno kopalnico b) v podobi dleta. Teža tega orodja znaša — brez roča ali

Pod. 5.

Kako izvrstno delo da tak pik v pravih rokah opravlja, to ni moč popisati, to je treba le videti, kedar ga pravi vipavski delavec vihti. Ni potrebno ravno, da bi bil delavec Bog vedi kakošen junak, ki hoče z njim delati; odveč slaboten, se vé da pa tudi ne sme biti. Kaj dosti doprinaša pa k izvrstnosti tega orodja tudi to, da sta trn, kakor tudi kopalnica, proti nasadu ali roču „toporišču“, v pravem kotu nagnjena, ne preveč pod roko, ne preveč od sebe.

Tudi nasad ali toporišče pri tem orodju ni ravno brez pomena. Ta je namreč prvič prave oblike, osobito pa je on drugič v ušesih dobro utrjen, ker ona mu niso okrogla votlina, ampak lepo položno piramidalna, kar velja tudi o vseh sledečih orodjih, razun lopati. Vipavec izdelava sploh vsak nasad, vsako toporišče na rezivnem stolu, iz klanega lesa, in se ne poslužuje v to vsake bližnje preklje, in to je ravno pravo.

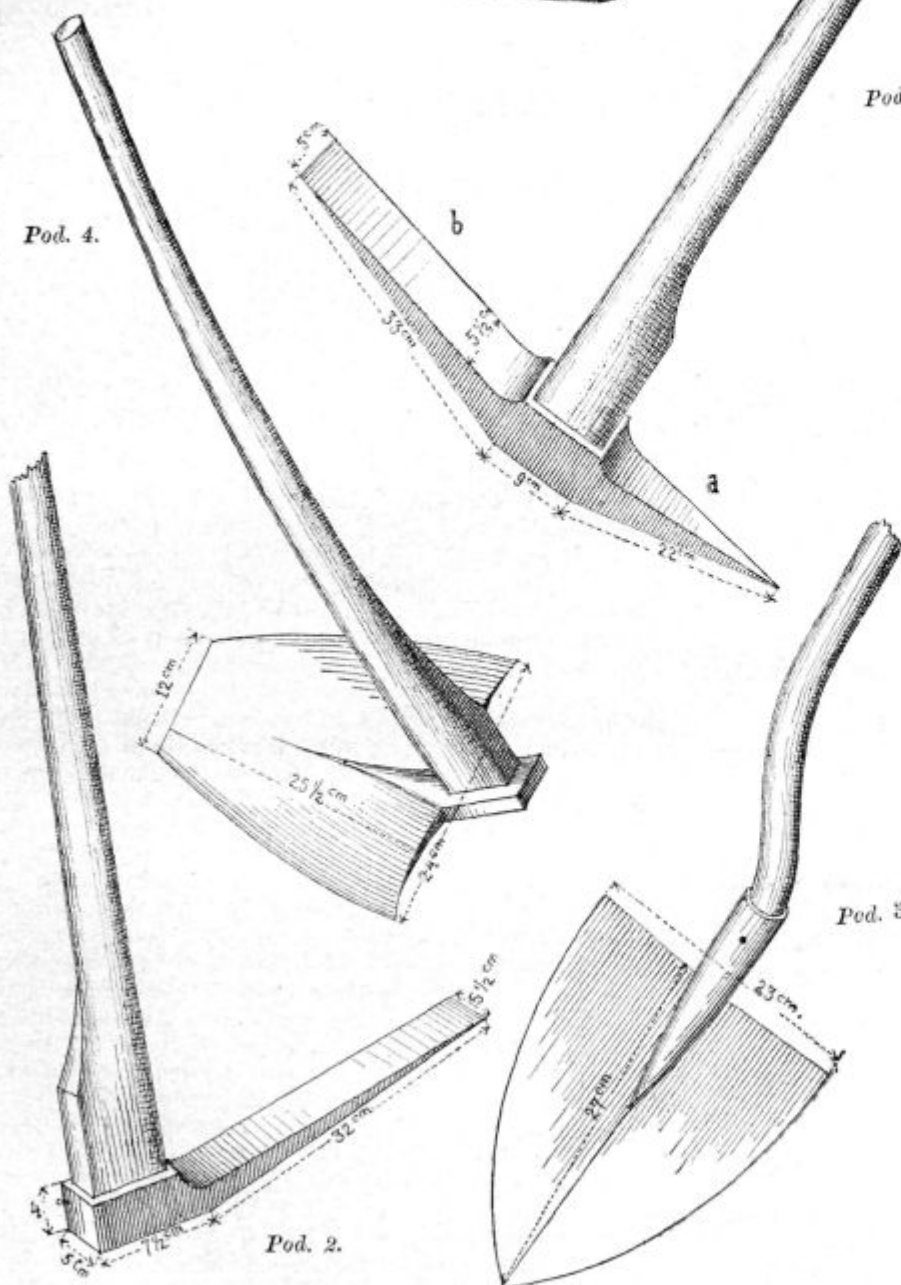
Kar se tiče velikostnih mér pika, so mu te — kakor vsakemu sledečemu orodju — v podobi natanko dodane.

Drugo vipavsko vinogradsko orodje kaže *pod. 2.* Ono je tako rekoč pik brez trna, in se izdeluje v popolnem enaki obliki, v dveh velikostih, ali boljši rečeno, v dveh težah. S težo $3\frac{1}{2}$ do 4 funtov služi za vsakoletno okopavanje trt, pa tudi za drugo bolj lahko kopanje, in imenuje se „kopalnica“; s težo 5 do $5\frac{1}{2}$ funtov služi pa za globoko prekopavanje bolj kamenje prostega sveta, in zove se „pikon“ ali „štrapaca“. S tako kopalnico je Vipavcu prav lahko mogoče, trte po stari in dobri navadi globoko okopati pod 20 centimetrov globoko ne okopuje on nikdar trte, in to brez da bi jih moral kaj raniti, kajti ona je le $5\frac{1}{2}$ cm. široka, in približa se torej ž njo kopač lahko trti prav do lubada, magari, ako je tudi več trt na enem in istem mestu blizo skupaj rastečih. Kopalnica se rabi tudi za poljedelska dela, kakor za poravnavanje za plugom itd. Ta kopalnica služi enako dobro v lahkem, kakor tudi prav težkem, kamnitom ali kamenja prostem svetu, in to ravno zato, ker

je podobe dleta. Kak razloček je med dovršenim okopavanjem s to kopalnico in pa med onim, dovršenim s široko dolensko ali hrvaško motiko! — *Podoba 3.* predstavlja čisto navadno na krivem nasadu nasajeno lopato. Sicer je lopata zelo povsod po Avstriji za vinogradska dela nerabljeno orodje in vendar kako izvrstno ne služi za premetavanje — trebljenje — prekopanega drobnega sveta bodi-si pri zasaditvi novih vinogradov, pri grabenčanju, gnojenju itd.? (Konec prih.)

Pod. 4.

Pod. 1.

Pod. 2.

Pod. 3.

nasada — povprek $7\frac{1}{2}$ do 8 starih funtov,*) in funt stane, kar velja tudi od vseh sledečih orodij, 33 kr. ali staro dvajsetico. Toraj velja tak pik pri fužinarju 2 gold. 47 kr.

*) Naši fužinarji razumevajo se še vedno najbolje na staro težo.

O pridelovanji hmelja.

(Konec.)

Oni del rastline, kateri se za pivovarstvo rabi in zaradi katerega hmelj pridelujemo, je cvetje. Kakovost pridelanega hmelja je odvisna od pravočasne trgatve. Ko prične cvet rumenkasto zeleneti, močno dišati, med cvetnem listjem nahajajoča se moka tolsta postajati, prišel je čas trgatve; obtrgujejo se najprej zrelejše rastline.

Hmeljev cvet se mora po trgatvi varčno sušiti; to se prav dobro zgodi na prostornih in zračnih podstrešjih; za 100 kilogr. treba je $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ štirjaških metr. prostora. Med sušenjem treba ga je pridno obračati, in ko je suh, se ga spravi na kup ter se ga z rjuhami pokrije. Ako se pa hmelj dalj časa hoče spraviti, treba ga je v zaboje, kateri imajo vse špranje s papirjem zalepljene, dobro stlačiti.

Pridelek na hmelju od enega hektara določiti je težko, ker on še le od 4. leta naprej dobro rodi in ker se v 12 letih računi 6 slabih, 4 srednje in 2 dobri letini; povprečno se računi na hektar 10—12 m. stotov hmeljevega cveta in 60 metr. stotov trstja in listja.

Sledeča pregleda naj čast. bralce podučita v potrebi dela in denarja pri pridelovanji hmelja, ako računimo, da so vrste in rastline med seboj ena od druge 160 centimetrov oddaljene:

I.

Prostora ima vsaka rastlina . . . štirj. metr.	256
na en hektar pride rastlin	3906
pridelek od vmes sajene pese ali zelja met. stot.	70
drogi stanejo okolo gold.	586
obresti v drogih naložene glavnice "	29
en hektar dá hmeljevega cvetja, če	
ena rastlina 0'035 kilogr. dá . . . kilogr.	137
" " 0'047 " " " " "	184
" " 0'070 " " " " "	273
" " 0'140 " " " " "	546
" " 0'280 " " " " "	1092
" " 0'420 " " " " "	1638

II.

Delo	Delavni dnevi					
	za 1 hektar			za 100 rastlin		
	moški	ženske	otroci	moški	ženske	otroci
Odkrivanje, rezanje in okopavanje	21	14	—	0'54	0'35	—
Vtikanje drogov	35	—	—	0'89	—	—
Vožnja in druge malenkosti skozi 9 tednov	30	30	—	0'77	0'77	—
trikratno okopavanje in osipanje	7	35	35	0'18	0'89	0'89
Izpeljanje drogov in odsmukanje trsja	21	30	—	0'54	0'77	—
Trganje cvetja	—	—	52	—	—	1'33
Sušenje hmelja	—	—	10	—	—	0'26
Spravljjanje drogov	4	—	—	0'10	—	—
Pokrivanje hmelja s prstjo ali gnojem	20	20	—	0'52	0'52	—
Skupaj	138	129	97	3'54	3'30	0'62

Dedinsko pravo

pri kmetijskih posestvih.

(Konec.)

§. 14. Pri domačijah, katere so last več oseb, določila te postave nimajo nikakoršne veljave.

Pri tem velja izjema gledé onih domačij, katere so solast zakonskih družetov in so v takih krajih, za katere deželna postava zaukazuje, da za slučaj smrti zakonskega družeta sme preživeči družje prevzeti v zapuščino umrlega spadajočo polovico domačije, v kolikor temu niso nasproti zapustnikove naredbe za slučaj smrti ali pogodbe.

Za ta slučaj deželno postavodajstvo tudi določuje, ali in v koliko v veljavo stopijo določila §. 6., 7., 9. in 10. tudi tedaj, ako je prejemnik preživec zakonski družje.

§. 15. Ako k eni zapuščini spada več domačij, za katero tudi v smislu §§. 4. in 5. pričujoče postave več oseb nastopi postavno dedščino, tedaj imajo pravico izbrati si domačije v oni vrsti, katero določi deželno postavodajstvo. — Nasledniki umrlega dediča stopijo na njegovo mesto. Med njimi ima oni pravico izbiranja, kateremu pristoja prednost po omenjeni zaporedni vrsti.

§. 16. Ako deželno postavodajstvo izreče v §. 1. označene domačije za nerazdeljivne, tedaj veljajo določila pričujoče postave pri njih v toliko, da je lastnik v svojem razpolaganji z domačijo omejen z njeno nerazdeljivnostjo.

§. 17. Ta postava postane veljavna ob enem z vsemi onimi postavnimi naredbami, katere se na njeni podlagi naredé po deželnem postavodajstvu za dotične dežele ali njene posamezne dele.

§. 18. Izvrševanje te postave naročim Svojemu ministru notranjih zadev, pravosodja in poljedelstva.

Kmetijske novice in izkušnje.

Nemška mlekarška razstava v Monakovem l. 1884.

Zadnja taka nemška razstava bila je leta 1879. v Berlinu. Od tega časa je napredek v mlekarstvu še večji postal in pomočna sredstva te kmetijske stroke so se izdatno pomnožila. Veliko novega se je vpe-ljalo v mlekarstvo. Glavni odbor kmetijskega društva na Bavarskem in mlekarško društvo ravno tam, sklenila sta pokazati zdajšnji stan mlekarstva s tem, da priredita v oktobru t. l. v stekleni palači v Monakovem mlekarško razstavo. Namen razstave je, pokazati zdajšnji stan mlekarstva na Nemškem in pa vednostne napredke v tej stroki v vseh družih deželah. Razstava se otvori v četrtek 2. oktobra, ter zakluči 12. oktobra. Programi in oglasnice se dobé pri tajništvu izvrševalnega odbora mlekarške razstave v Monakovem (Türkenstrasse 7) brezplačno.

Karol Rambouzek, c. kr. stotnik, posestnik in vodja kmetijskega semenišča v Zborovu,

dobil je v priznanje svojih zaslug viteški križ Franc Josipovega reda. Imenovani gospod je tudi kranjski kmetijski družbi uže večkrat in tako tudi letos poslal brezplačno seme novih sort žita in krompirja.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 10. V eni skrinji imel sem čez zimo več ovsu shranjenega, bodi-si da je bil v vlažnem stanu spravljen ali je pa kateri drugi vzrok, oves je postal tako zaduhljen, da ga konji ne marajo zobati. Prezračenje ne pomaga nič. Ali je mogoče oves na drugi način zboljšati? (R. R. v B.)

Odgovor. Zaduhljivi oves, kakor vsako drugo tako pokvarjeno žito se tako-le popravi: Žito se pomeša s stolčnim ogljem ali ogljeno moko, katero se pri ogljarjih ali kovačih skoraj zastoj dobi. Z ogljem namešano žito pusti se 14 dni ležati, ter potem na taki žitni čistilnici očisti, ki z vetrom dela. Tudi opere se lahko potem žito, a treba ga je skrbno posušiti.

Vprašanje 11. Uže dalj časa postane mi vsaka smetana, ako je le nekoliko časa hranim, grenka. Kaj mi je storiti? (D. v S. na Dolenjskem.)

Odgovor. Ako smetani po malem 30—40 gramov soli na liter dodaste, ne postane tako hitro zopet grenka. Surovo maslo iz solene smetane ni le boljšega okusa, ampak je tudi trdnjše. Solenje smetane tudi olajša pinenje.

Družbeni novičar.

Seja glavnega odbora c. kr. kmetijske družbe

dné 6. aprila 1884

pod predsedstvom gosp. barona Wurzbacha. Navzoči: gg. podpredsednik Seunig, tajnik Pirc in odborniki: Brus, Detelja, Goll, Jerič, Kastelic, Murnik, Neweklovski, Robič, Souvan, Wičel, dr. plem. Wurzbach.

Obravnavale so se sledeče zadeve:

Prestava knjižice „Opis najnavadnejih, sadjereji škodljivih mrčesov“ na nemški jezik, se naznanje vzame ter honorar za prestavo nakaže.

Vsled odloka visoke deželne vlade od 28. avgusta p. l. pritrdilo je c. kr. ministerstvo nasvetu glavnega odbora, da se porabi ostala subvencija, namenjena kmetijskemu nadaljevalnemu poduku za izdajo knjige o „mlekarstvu“. Ker je ta svota le majhna, nasvetuje tajnik Pirc, da se spis o „mlekarstvu“ v „Novicah“ tiska ter potem posebni ponatis preskrbi. Ta ponatis dodá naj se tudi kot priloga „Kmetovalcu“. Predlog se sprejme.

Deželni odbor naznanja glavnemu odboru, da skliče na 17., 18. in 19. dan aprila t. l. kmetijsko enketo ter vabi odbor, naj izbere in naznani za omejeno enketo tri zastopnike iz kmetijske družbe. Glavni odbor vstreže tej želji in voli svojim zastopnikom gg. družbenega predsednika barona Wurzbacha, podpredsednika Seuniga in tajnika Pirca.

Naznanilo izvrševalnega odbora avstrijske mlekarke zadruge na Dunaji, da bode tekom meseca aprila občni zbor, se na znanje vzame, ter se sklene naprositi g. odbornika dr. Poklukarja, da blagovoli zastopati kmetijsko družbo pri zborovanji.

Naznanilo c. k. ministerstva o „mlekarški razstavi v Monakovem“ se na znanje vzame ter naroči razglašilo razstave v „Kmetovalcu“ in „Novicah“.

C. k. deželna vlada nazivlje glavni odbor, da naj se ji pošlje do konca maja proračun subvencij za kmetijstvo na Kranjskem za leto 1885. Stvar se izroči posebnemu odseku.

Od vlade glavnemu odboru doposlano letno poročilo bivšega potovalnega učitelja gosp. Kramarja o njegovem delovanju l. 1883. izroči se v poročilo odseku za splošne reči.

Prošnjo županov bistriške doline na Notranjskem na sl. c. kr. ministerstvo poljedelstva za brezplačno podelitev štirih bikov in nekaj telic, sklene glavni odbor toplo priporočeno odposlati, ter slavno ministerstvo prositi, da se prošnja usliši; se ve da brez kantenja one svote, ki je namenjena v povzdigo živinoreje cele dežele.

Prošnja učitelja g. Ranta za brezplačno podelitev družbenih knjig se deloma usliši.

Prošnja podružnice novomeške za divjake, cepiče in sadike vrb se je oddala dež. vladi, oziroma dežel. odboru in vodstvu deželne vino- in sadjerejske šole na Slapu. Omenjeni uradi so prošnji po vsem ustregli.

Odbornik g. Witschel poroča o potrebi poprav na podkovski šoli. Potreba poprav se prizna in izvršitev dovoli. — Sklene se nekaj od g. Rambouzeke doposlanega novega krompirja kmetovalcem brezplačno oddati.

Nadalje se reši več vlog, ter se za ude na novo v družbo sprejmejo sledeči gospodje:

Iz podružnice vrhniške: Ignacij Jauernik, Tomaž Jauernik, France Teršar, Lorenc Škof, Jakob Telban, Peter Lenasi, Mat. Jansekovič, Štefan Furlan. Iz podružnice loške: Jan. Brenc, Josip pl. Ober-eigner, Gr. Lah, Jak. Vilan. Iz podružnice kranjske: Mat. Hafner. Iz podružnice mokronoške: Janez Dolinar, And. Smukavec. Iz podružnice postonjske: Jos. Lavrenčič. Iz podružnice metliške: Jos. Bežek. Iz podružnice bohinjke: Janez Arh. Iz podružnice krške: Anton Verbaj, Janez Pfeifer, Karol Riedel, Jakob Cepudar. Iz podružnice rateške: Jak. Strupi, Ign. Wetz. Iz Ljubljane in okolice: Lovrenc Mazek in Anton Koblar.

Tržne cene.

V Kranju, 7. aprila 1884.

Na današnji trg je došlo 110 glav goveje živine in 34 prešičev.

	gl. kr.		gl. kr.
Pšenica, hektol.	8 12	Ajda, hektol.	5 52
Rež, „	5 85	Slama, 100 kil	2 —
Oves „	3 40	Seno, „	2 50
Turšica „	5 52	Špeh, fr. kila	— 54
Ječmen „	5 4	Živi prešiči, kila	— 41

V Ljubljani, 9. aprila 1884.

Povprečna cena.

	Trg gl. kr.	Magaz. gl. kr.		Trg gl. kr.	Magaz. gl. kr.
Pšenica, hektol.	7 96	7 90	Sur. maslo, kila	— 85	—
Rež „	5 69	5 50	Jajca, jedno	— 2	—
Ječmen „	4 71	4 58	Mleko, liter	— 8	—
Oves „	3 25	3 10	Gov. meso, kila	— 64	—
Soršica „	—	6 60	Telečeje meso, „	— 62	—
Ajda „	5 36	5 27	Prešič. meso, „	— 70	—
Proso „	4 71	4 60	Koštrun „	— 40	—
Koruza „	5 20	5 10	Kuretina, jedna	— 50	—
Krompir, 100 kil	2 68	—	Golobje, jeden	— 18	—
Leča, hektoliter	9 —	—	Seno, 100 kil	2 23	—
Grah „	9 —	—	Slama, „	1 96	—
Fižol „	10 —	—	Drva, trde, sež.	7 20	—
Gov. mast, kila	1 10	—	„ mehke, „	4 50	—
Svinska mast „	86	—	Vino, rud., 100 l.	— 24	—
Špeh, fr. „	60	—	„ belo, „	— 20	—
„ prek. „	72	—			